

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydaawniczapdn.pl

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydaawnicza

Robert Romuald Kufel

Cmentarze wyznaniowe
do 1945 roku w granicach
województwa lubuskiego

Tom XV

Powiat żagański
Gminy Brzeźnica, Gozdnicza,
Iłowa i Małomice

Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra 2021

Recenzent
ks. prof. dr hab. Józef Swastek

Tłumaczenie
Katarzyna Trychoń-Cieślak

Projekt okładki
SUNODIA Aleksandra Adamczyk
sunodia.dtp@gmail.com

Fotografie i tekst
ks. Robert R. Kufel

Skład
Krzysztof Garbacz

© Copyright by Robert Romuald Kufel 2021

Wydanie I

ISBN 978-83-960329-3-5

Wydawca
Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra
kontakt@agencjawydawniczapdn.pl
www.agencjawydawniczapdn.pl

Druk i oprawa
TOTEM.COM.PL
Inowrocław

Zdjęcia na okładce
Figurki aniołków na cmentarzu wiejskim w Przylaskach

Podczas przygotowywania publikacji skorzystano z kart cmentarzy przechowywanych w archiwum Wojewodzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze. Autorzy: R. Awzan, B. Bieliniś-Kopeć, M. Drozdek, Ę. Lukas, K. Mielcarek

Wstęp

*Przyjdzie czas, gdy wielkie imiona pogniją, a z cichych ziaren uwite kłosy
świat pokryją. Przeminiem z hałasem i gawędą
(A. Mickiewicz)*

W 1999 roku utworzono powiat żagański, który znajduje się na południowym zachodzie województwa lubuskiego, na skraju Niziny Śląskiej. W skład powiatu wchodzi następujące gminy miejskie: Gozdnicza i Żagań, miejsko-wiejskie: Iłowa, Małomice i Szprotawa oraz wiejskie: Brzeźnica, Niegosławice, Wymiarki i Żagań. Według danych z 31 grudnia 2019 roku na jego terenie zamieszkiwało 78 953 osób.

Siedzibą powiatu jest miasto Żagań, które posiada ciekawą historię. W okresie rozbitcia dzielnicowego miasto zostało stolicą jednego z polskich księstw, rządzonego do 1472 roku przez Piastów śląskich. Pierwszym księciem żagańskim był Przemko, który w 1284 przeniósł zakon augustianów z Nowogrodu Bobrzańskiego do Żagania. W 1472 roku Jan II Szalony sprzedał księstwo sasom z rodu Wettinów. W 1549 roku ostatni z nich – Moritz oddał Habsburgom Żagań w zamian za terytoria czeskie, następnie w 1627 austriacki cesarz Ferdynand II Habsburg sprzedał księstwo żagańskie dowódcy swoich wojsk Albrechtowi Wallensteinowi. W latach 1632–1633 epidemie zarazy oraz liczne grabieże doprowadziły do spustoszenia i zniszczenia Żagania oraz jego okolic. Po tragicznej śmierci Wallensteina w 1634 roku miasto wróciło pod władanie Habsburgów. Cesarz Ferdynand III odstąpił księstwo żagańskie Wacławowi Euzebiuszowi Lobkowicowi, który przystąpił do odbudowy zniszczonego Żagania. W 1785 roku właścicielem księstwa został Piotr Biron. W latach 1842–1862 za czasów panowania księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord, najmłodszej córki Birona, Żagań stał się ważnym ośrodkiem życia kulturalnego i politycznego o znaczeniu ponadregionalnym. Po śmierci Doroty księstwo przeszło w ręce jej syna Napoleona Ludwika de Valencay oraz jego spadkobierców. Potomkowie Birona rządili Żaganiem do 1935 roku, kiedy to władze III Rzeszy skonfiskowały pałac księżęcy, a samego księcia Bosona II uznały za wroga państwa i pozbawiły go obywatelstwa.

O niezwykle ciekawej historii życia i śmierci na wspomnianym terytorium świadczą zachowane nagrobki i mogiły. Tom XV *Cmentarzy wyznaniowych do 1945 roku w granicach województwa lubuskiego* został poświęcony cmentarzom, które do

zakończenia drugiej wojny światowej funkcjonowały w obrębie obecnego powiatu żagańskiego na terenie gmin: Brzeźnica, Gozdnicza, Iłowa i Małomice.

Jak w poprzednich tomach, tak i w tej publikacji uwzględniono tylko te miejsca pochówków, po których do dziś pozostały choćby fragmenty np.: krzyże, mogiły, nagrobki, grobowce, pomniki, ogrodzenia. Pominęto cmentarze całkowicie zniszczone, po których, poza drzewostanem i krzewami, nie zachowały się żadne ślady materialne. Nie uwzględniono także cmentarzy, które po 1945 roku przekształcono np. na parki, boiska sportowe, place zabaw, czy szkółki leśne.

W omawianym tomie wyszczególniono 37 cmentarzy, w większości wiejskich, które po drugiej wojnie światowej zamknięto, zniszczono i zdewastowano. Dwanaście z nich znajdowało się na terenie przykościelnym w następujących miejscowościach: Brzeźnica (Briesnitz), Chichy (Kunzendorf), Chotków (Hertwigswaldau), Gozdnicza (Freiwaldau), Iłowa (Halbau), Jabłonów (Schönbrunn), Karczówka (Kalkreuth), Konin Żagański (Kunau), Małomice (Mallmitz), Stanów (Rengersdorf), Wichów (Weichau) i Wrzesiny (Wachsdorf). Tylko trzynaście cmentarzy, położonych w Borbrzanach (Girbigsdorf), Brzeźnicy (Briesnitz), Chichach (Kunzendorf), Chotkowie (Hertwigswaldau), Gozdnicy (Freiwaldau), Iłowej (Halbau), Koninie Żagańskim (Kunau), Małomicach (Mallmitz), Marcinowie (Merzdorf), Przyłaskach (Reinshain), Szczepanowie (Zeipau), Wichowie (Weichau) i Wrzesinach (Wachsdorf), obecnie służy mieszkańcom tych wsi. Na uwagę zasługuje malowniczo położony cmentarz rodowy w miejscowości Borowe (Burau).

Vorwort

Es wird eine Zeit kommen, wenn große Namen verfaulen und aus stillen Körnern gewebte Ähren die Welt bedecken werden. Wir werden mit Lärm und Geplauder vergehen.
(A. Mickiewicz)

Der 1999 im Südwesten der Woiwodschaft Lubuskie am Rande des Schlesischen Tieflandes (Nizina Śląska) gegründete Kreis Żagań (Sagan) besteht aus städtischen Gemeinden Gozdnica (Freiwalddau) und Żagań (Sagan), städtisch-ländlichen Gemeinden Iłowa (Halbau), Małomice (Mallmitz) und Szprotawa (Sprottau) sowie ländlichen Gemeinden Brzeźnica (Briesnitz), Niegosławice (Waltersdorf), Wymiarki (Wiesau) und Żagań (Sagan). Nach Angaben vom 31. Dezember 2019 lebten damals in diesem Bezirk 78 953 Menschen.

Der Sitz des Kreises ist die Stadt Żagań (Sagan). Die Geschichte dieser Stadt ist sehr interessant. In der Zeit der Teilung Polens in einzelne Regionen wurde Żagań (Sagan) die Hauptstadt eines der polnischen Herzogtümer, das bis 1472 von den schlesischen Piasten regiert wurde. Der erste Landesherr von Sagan war Przemko, der 1284 den Augustinerorden aus Naumburg (Nowogród Bobrzański) nach Sagan (Żagań) verlegte. Im Jahre 1472 verkaufte Jan II. der Wahnsinnige das Herzogtum an die Sachsen aus dem Geschlecht Wettin. Der letzte von ihnen, Moritz, gab 1549 Sagan im Austausch gegen böhmische Gebiete an die Habsburger. Dann im Jahre 1627 verkaufte der österreichische Kaiser Ferdinand II. Habsburg das Herzogtum Sagan an Albrecht Wallenstein, den Befehlshaber seiner Armee. In den Jahren 1632–1633 führten Epidemien und Seuchen sowie zahlreiche Plünderungen zur Verwüstung und Zerstörung der Stadt Sagan und deren Gegend. Nach dem tragischen Tod Wallensteins im Jahre 1634 kam die Stadt unter die Herrschaft der Habsburger zurück. Kaiser Ferdinand III. übergab das Herzogtum Sagan an Waclaw (Wenzel) Euzebiusz Lobkowicz und dieser begann das zerstörte Sagan wiederaufzubauen. 1785 wurde Piotr Biron zum Eigentümer des Herzogtums. In den Jahren 1842–1862 während der Regierungszeit der Herzogin Dorothea de Talleyrand-Périgord, der jüngsten Tochter von Biron, wurde Sagan zu einem wichtigen Zentrum des kulturellen und politischen Lebens von überregionaler Bedeutung. Nach dem Tod der Herzogin Dorothea ging das Herzogtum in die Hände ihres Sohnes Napoleon Ludwik de Valencay und seiner Erben über. Biron's Nachkommen regierten in Sagan bis 1935, d.h. bis die Macht-

haber des Dritten Reiches das Herzogsschloss in Beschlag nahmen und den Herzog Boson II. selbst als Staatsfeind erkannten und ihn seiner Staatsbürgerschaft beraubten.

Die erhaltenen Grabsteine und Gräber zeugen von der äußerst interessanten Geschichte von Leben und Tod in dieser Region. Band XV *Cmentarze wyznaniowe do 1945 roku w granicach województwa lubuskiego (Konfessionelle Friedhöfe bis 1945 innerhalb der Wojewodschaft Lubuskie)* ist den Friedhöfen gewidmet, die bis zum Ende des Zweiten Weltkriegs innerhalb des heutigen Landkreises Żagań (Sagan) in den Gemeinden Brzeźnica (Briesnitz), Gozdnica (Freiwaldau), Iłowa (Halbau) und Małomice (Mallmitz) funktionierten.

Wie in den früheren Bänden sind auch in diesem Band nur diese Friedhöfe berücksichtigt, von denen wenigstens Fragmente wie z. B. Kreuze, Gräber, Grabsteine, Grüfte, Grabmäler oder Zäune erhalten sind. Vollständig zerstörte Friedhöfe, von denen es außer Bäumen und Sträuchern keine materiellen Spuren mehr gibt, sowie Friedhöfe, die nach 1945 zu Parks, Spielplätzen oder Baumschulen umgewandelt wurden, sind hier nicht zu finden.

In dem vorliegenden Band sind 37 Friedhöfe dargestellt. Es sind zum Großteil ländliche Friedhöfe, die nach dem Zweiten Weltkrieg geschlossen und zerstört worden sind. Zwölf davon befanden sich bei den Kirchen. Es handelt sich um die Kirchhöfe in solchen Orten wie: Brzeźnica (Briesnitz), Chichy (Kunzendorf), Chotków (Hertwigswaldau), Gozdnica (Freiwaldau), Iłowa (Halbau), Jabłonów (Schönbrunn), Karczówka (Kalkreuth), Konin Żagański (Kunau), Małomice (Mallmitz), Stanów (Rengersdorf), Wichów (Weichau) und Wrzesiny (Wachsdorf). Nur dreizehn Friedhöfe, nämlich in Bobrzany (Girbigsdorf), Brzeźnica (Briesnitz), Chichy (Kunzendorf), Chotków (Hertwigswaldau), Gozdnica (Freiwaldau), Iłowa (Halbau), Konin Żagański (Kunau), Małomice (Mallmitz), Marcinów (Merzdorf), Przyłaski (Reinschhain), Szczepanów (Zeipau), Wichów (Weichau) und Wrzesiny (Wachsdorf) dienen auch heute den Bewohnern dieser Dörfer. Beachtenswert ist der malerisch gelegene Ahnenfriedhof im Dorf Borowe (Burau).

GMINA BRZEŹNICA

Brzeźnica (*Briesnitz*)

Cmentarz przykościelny

Pierwsza wzmianka o miejscowym kościele pochodzi z 1376 roku. W czasie reformacji, w 1539 świątynię przejęli protestanci. W 1578 roku powróciła ona do katolików. W latach 1703-1705 na jej miejscu zbudowano nowy kościół (barokowy), którym do 1810 roku opiekowali się augustianie. Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Brzeźnicy jest murowaną z cegły budowlą w formie trójnawowej bazyliki z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Nad nawami bocznymi zbudowano empory połączone z chórem. Od zachodu wzniesiono prostokątną wieżę, do naw bocznych dostawiono dwie kruchty, a do prezbiterium od północy – zakrystię. Przy wejściu do zakrystii znajduje się portal z tablicą erekcyjną. Wewnątrz zachowało się barokowe wyposażenie z początku XVIII wieku. Wokół świątyni funkcjonował cmentarz, który z czasem został rozplantowany.

Kirchhof

Die erste Erwähnung der Ortskirche stammt aus dem Jahr 1376. Während der Reformation im Jahre 1539 wurde die Kirche von den Protestanten übernommen. 1578 kehrte sie an die Katholiken zurück. In den Jahren 1703-1705 wurde an deren Stelle eine neue (barocke) Kirche erbaut, die bis 1810 die Augustiner-mönche betreuten. Die St. Maria Magdalene-Pfarrkirche in Brzeźnica (Briesnitz) ist ein Backsteingebäude in Form einer dreischiffigen Basilika mit einem an drei Seiten geschlossenen Presbyterium. Über den Seitenschiffen wurden Emporen gebaut, die mit dem Chor verbunden sind. Von Westen wurde ein rechteckiger Turm errichtet, an den Seitenschiffen wurden zwei Vorhallen hinzugebaut und an das Presbyterium von der Nordseite – die Sakristei. Am Eingang zur Sakristei befindet sich ein Portal mit einer Stiftungstafel. Im Innenraum blieb die barocke Einrichtung aus dem frühen 18. Jahrhundert erhalten. Um die Kirche gab es einen Kirchhof, der im Laufe der Zeit geplant worden ist.

Chotków (*Hertwigswaldau*)

Cmentarz wiejski II

Drugi cmentarz we wsi znajduje się przy wyjeździe w kierunku Zielonej Góry. Założono go na początku XX wieku na planie prostokąta o powierzchni około 0,50 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej przeznaczono go na potrzeby polskiej ludności katolickiej. Z czasem usunięto niemieckie nagrobki, a tylko niektóre ich elementy powtórnie wykorzystano do powojennych pochówków.

Ländlicher Friedhof II

Der zweite Friedhof befindet sich an der Ausfahrt in Richtung Zielona Góra (Grünberg i. Schl.). Zu Beginn des 20. Jh. auf einem rechteckigen Grundriss angelegt, ca. 0,50 ha groß. Nach der Beendigung des Zweiten Weltkriegs war er für die Bestattungen der polnischen katholischen Bevölkerung bestimmt. Im Laufe der Zeit wurden deutsche Grabsteine weggeräumt. Nur manche Elemente dieser Grabsteine wurden für Nachkriegsbestattungen wieder verwendet.

Jabłonów (*Schönbrunn*)

Cmentarz przykościelny

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła wzniesiono prawdopodobnie w XIII wieku. Pierwsza wzmianka o miejscowej świątyni pochodzi z 1376 roku. Zbudowano ją w kształcie jednonawowej budowli z prostokątnym prezbiterium. W XVI wieku prezbiterium przykryto sklepieniem sieciowym, a na przełomie XVII i XVIII stulecia nawę – sklepieniem krzyżowym. W XVI wieku od południowego zachodu dobudowano czworoboczną wieżę, w połowie XVII od południa dostawiono kruchtę, a w XVIII od północy kaplicę św. Tekli oraz zakrystię. W pierwszej połowie XVIII stulecia kościół otrzymał barokowe wyposażenie. Kościół zdobią polichromie wykonane przez Seidlera i braci Pohl. Na uwagę zasługuje późnogotycka grupa rzeźb o tematyce pasyjnej, barokowy ołtarz główny, ambona i chrzcielnica oraz dzwon na wieży, odlany w 1448 roku. Obok świątyni znajduje się barokowa brama z połowy XVIII wieku. Wokół kościoła funkcjonował cmentarz, który w czasie został rozplantowany.

Kirchhof

Die St. Andreas Apostel-Pfarrkirche wurde vermutlich im 13. Jahrhundert gebaut. Die erste Erwähnung der Ortskirche stammt aus dem Jahr 1376. Sie wurde in Form eines einschiffigen Gebäudes mit einem rechteckigen Presbyterium erbaut. Im 16. Jahrhundert wurde das Presbyterium mit einem Netzgewölbe und dann um die Wende des 17. zum 18. Jahrhundert das Kirchenschiff mit einem Kreuzgratgewölbe bedeckt. Im 16. Jahrhundert wurde von Südwesten ein viereckiger Turm aufgebaut, dann Mitte des 17. Jahrhunderts von Süden noch die Vorhalle hinzugebaut. Im 18. Jahrhundert entstanden im Nordteil die St. Thecla-Kapelle und die Sakristei. In der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts erhielt die Kirche barocke Einrichtung. Die Kirche schmücken die Faßmalereien von Seidler und den Brüdern Pohl. Beachtenswert sind eine Gruppe von Skulpturen zum Thema der Leidenschaft, der barocke Hauptaltar, die Kanzel, der Taufstein und die 1448 gegossene Turmglocke. Neben der Kirche befindet sich ein Barocktor von Mitte des 18. Jahrhunderts. Um die Kirche gab es einen Kirchhof, der im Laufe der Zeit planiert worden ist.

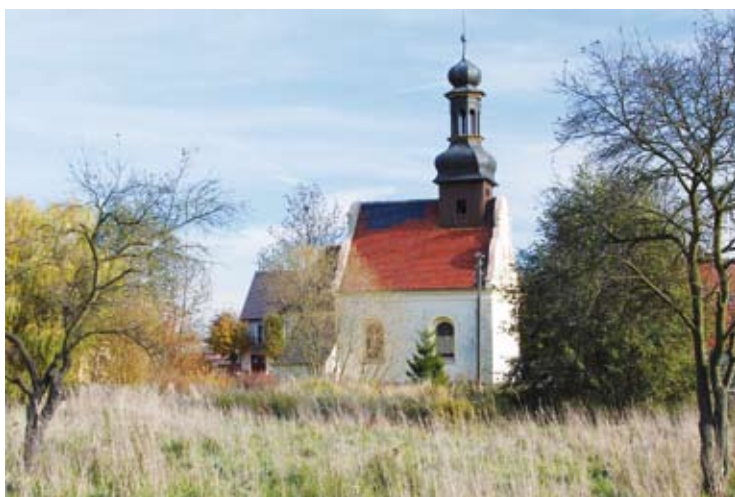
Karczówka (*Kalkreuth*)

Cmentarz przykościelny

Na miejscu gotyckiej świątyni w 1679 roku wzniesiono nową budowlę, którą przebudowano w latach 1691-1698 dzięki opatowi augustianów żagańskich Adalbertowi Andreasowi Thielowi. Kościół filialny pw. Matki Bożej Bolesnej stanowi jednonawową, murowaną budowlę barokową z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Do nawy przylega kruchta, a do prezbiterium zakrystia. Na dachu korpusu umieszczono drewnianą sygnaturkę zwieńczoną baniastym hełmem z wieżyczką. Na południowo-zachodniej elewacji kościoła znajduje się herb augustianów z datą „1698”. Wewnątrz zachował się zabytkowy ołtarz główny z neogotycką Pietą. Po cmentarzu przykościelnym nie ma śladów.

Kirchhof

An der Stelle einer gotischen Kirche wurde 1679 ein neues Kirchengebäude erbaut, das in den Jahren 1691-1698 dank Adalbert Andreas Thiel, dem Abt der Saganer Augustiner, umgebaut wurde. Die Filialkirche zur Schmerzensreichen Mutter Gottes ist ein einschiffiger Barockbau aus Backstein mit einem an drei Seiten geschlossenen Presbyterium. An das Kirchenschiff grenzt die Vorhalle und an das Presbyterium die Sakristei. Auf dem Dach des Gebäudekörpers befindet sich ein Dachreiter aus Holz, abgeschlossen mit einer Kugelkuppel und einem Türmchen. An der Südwestfassade der Kirche befindet sich Augustinerwappen mit dem Jahresdatum „1698”. Im Innenraum ist der historische Hauptaltar mit einer neugotischen Pieta erhalten geblieben. Vom Kirchhof ist leider keine Spur zu sehen.

Fot. Krzysztof Garbacz

Stanów (*Rengersdorf*)

Cmentarz wiejski

Ewangelicki cmentarz z II połowy XIX wieku, założony poza miejscowością, przy drodze do Miodnicy, przy nieistniejącym zborze ewangelickim. Rozplanowany na rzucie kwadratu o powierzchni ok. 0,10 ha. Po drugiej wojnie światowej cmentarz został zdewastowany i zniszczony. Pośród brzoź i dębów zachowały się nieliczne fragmenty potłuczonych nagrobków oraz kamienny mur wyznaczający granice cmentarza.

Ländlicher Friedhof

Evangelischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes an dem nach Miodnica (Mednitz) führenden Weg, an einer frühen nicht mehr bestehenden evangelischen Kirche gelegen. Auf einem quadratischen Grundriss angelegt, ca. 0,10 ha groß. Nach dem Zweiten Weltkrieg verwüstet und zerstört. Unter den wachsenden Birken und Eichen sind nur wenige Fragmente zerbrochener Grabsteine und die Steinmauer erhalten, die die Grenzen des Friedhofs markiert.

Wichów (*Weichau*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku, położony poza miejscowością wśród pól. Założony na planie prostokąta o powierzchni około 0,70 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej połączono go z terenem grzebalnym przeznaczonym dla miejscowej ludności katolickiej. W starej części zachowała się aleja kasztanowo-lipowa, nieliczne nagrobki i mogiły. W nowej części znajdują nagrobki, których elementy pochodzą z poewangelickich pomników.

Ländlicher Friedhof

Evangeler Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes mitten in den Feldern gelegen. Auf einem rechteckigen Grundriss angelegt, ca. 0,70 ha groß. Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges war er mit dem Friedhofsgelände für polnische katholische Bevölkerung verbunden. Im alten Teil blieben eine Kastanien- und Lindenallee wie auch wenige Grabsteine und Gräber erhalten. Im neuen Teil gibt es Grabsteine, deren Elemente aus den ehemaligen evangelischen Gräbern stammen.

GMINA GOZDNICA

Gozdnicza (*Freiwaldau*)

Cmentarz przykościelny, miejski I

Obecny polskokatolicki parafialny kościół Świętego Ducha to dawny zbór ewangelicki. Powstał w latach 1751-1753. Posiada charakterystyczne zwieńczenie czworobocznej wieży w postaci baniastego hełmu z latarnią, nakrytego kolorową dachówką ułożoną w geometryczne wzory. Kościół znajduje się przy ul. Wojska Polskiego na terenie miejskiego cmentarza komunalnego, rozplanowanego na rzucie wydłużonego prostokąta o powierzchni około 0,70 ha.

Kirchhof, Stadtfriedhof I

Die heutige polnisch-katholische Pfarrkirche zum Heiligen Geist ist eine ehemalige 1751-1753 entstandene evangelische Kirche. Die Kirche hat eine charakteristische Bekrönung des viereckigen Turms in Form eines kugelförmigen Helms mit einer Laterne, bedeckt mit bunten, in geometrische Muster angeordneten Dachziegeln. Die Kirche befindet sich in der Wojska-Polskiego-Straße auf dem Gelände des städtischen Kommunalfriedhofs, der auf dem Grundriss eines länglichen, ca. 0,70 ha großen Rechtecks angelegt ist.

GMINA IŁOWA

Borowe (*Burau*)

Cmentarz rodowy

Grobowiec znajduje się na terenie dawnego parku dworskiego. Do budowy głównej komory wykorzystano naturalną skarpę leśną. Czoło grobowca powstało z granitowych kamieni, które otaczały jedyne wejście zaopatrzone w metalowe drzwi. Nad budowlą umieszczono kamień z inskrypcjami. Po drugiej wojnie światowej grobowiec otwarto i zdewastowano. W celu zapobieżenia dalszych penetracji zamurowano wejście do komory grobowej.

Ahnenfriedhof

Die Gruft befindet sich in ehemaligem Herrenhauspark. Für den Bau der Hauptkammer wurde ein natürlicher Waldhang ausgenutzt. Die Vorderseite der Gruft bestand aus Granitsteinen, die den einzigen Eingang mit einer Metalltür umgaben. Über der Gruft befindet sich ein Stein mit Inschriften. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde die Gruft geöffnet und verwüstet. Um ein weiteres Eindringen zu verhindern, wurde der Eingang zur Grabkammer zugemauert.

Łowa (*Halbau*)

Cmentarz przykościelny, miejski

O beczny kościół filialny pw. Chrystusa Króla stanowi dawny zbór ewangelicki. Pierwszy zbór powstał w 1688 roku z fundacji Maximiliana von Schellendorfa. W 1725 roku zniszczył go pożar. Kolejny zbór ufundowany przez Balthasara von Promnitsa w 1749 także spłonął. W 1752 roku świątynię odbudowano. Na początku XIX wieku przebudowano elewację w stylu klasycystycznym, zachowując barokowy portal oraz wewnątrz układ na planie krzyża. We wnętrzu zbudowano dwukondygnacyjne empory oraz chór. Kościół jest trójnawową, murowaną budowlą, od wschodu i zachodu zamkniętą trójbocznie. Po stronie zachodniej stoi kwadratowa wieża. We wnętrzu zachowały się empory, zabytkowy ołtarz główny, ambona i chrzcielnica. Na ścianach zewnętrznych umieszczono płyty nagrobne z XVII i XVIII wieku. Za kościołem znajduje się cmentarz, na którym zachował się neogotycki grobowiec rodziny von Kospoth.

Kirchhof, Stadtfriedhof

Die heutige Ferialkirche zu Christus dem König war früher eine evangelische Kirche. Die erste 1688 dank der Stiftung Maximilian von Schellendorfs entstandene Kirche wurde 1725 durch den Brand zerstört. Eine andere, von Balthasar von Promnitz im Jahr 1749 gestiftete Kirche, die ebenfalls nieder brannte, wurde 1752 wieder aufgebaut. Zu Beginn des 19. Jahrhunderts wurde deren Fassade im klassizistischen Stil umgebaut, wobei das Barockportal und die innere Anordnung auf dem Grundriss eines Kreuzes erhalten blieben. In der Kirche wurden zweistöckige Emporen und der Chor aufgebaut. Die Kirche ist ein dreischiffiges, an drei Seiten von Osten und von Westen geschlossenes Backsteingebäude. Auf der Westseite befindet sich ein quadratischer Turm. Im Inneren blieben die Emporen, der historische Hauptaltar, die Kanzel und das Taufbecken erhalten. An den Außenwänden befinden sich Grabsteinplatten aus dem 17. und 18. Jahrhundert. Hinter der Kirche gibt es einen Kirchhof, auf dem eine neugotische Gruft der Familie von Kospoth erhalten blieb.

Szczepanów (*Zeipau*)

Cmentarz wiejski

Cmentarz ewangelicki założony w II połowie XIX wieku poza miejscowością po prawej stronie drogi prowadzącej do torów kolejowych łączących Żagań z Jankową Żagańską. Rozplanowany na rzucie prostokąta o powierzchni około 0,30 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej teren cmentarza rozplantowano i przeznaczono na cele grzebalne polskiej ludności katolickiej. W murze cmentarnym zachował się marmurowy krzyż Ottilii Tampfel, tablica Berty Lohan i Adolfa Bleula oraz kilka nisz bez tablic.

Ländlicher Friedhof

Evangelerischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes, auf der rechten Seite der Landstraße gelegen, die zur Żagań (Sagan) mit Jankowa Żagańska verbindenden Eisenbahnlinie führt. Auf einem rechteckigen Grundriss angelegt, ca. 0,30 ha groß. Nach der Beendigung des Zweiten Weltkrieges ist das Friedhofsgelände planiert worden und dann war das Gelände für Bestattungen der polnischen katholischen Bevölkerung vorgesehen. In der Friedhofsmauer blieben das Marmorkreuz von Ottilia Tampfel, die Grabtafel von Berta Lohan und Adolf Bleul und einige Nischen ohne Tafeln erhalten.

Chichy (*Kunzendorf*)

Cmentarz wiejski, leśny

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku, usytuowany poza miejscowością w lesie na niewielkim wzniesieniu. Założony na rzucie trapezu o powierzchni około 0.80 ha, z krzyżującymi się alejami lipowymi w osi bramy i kaplicy. Po wysiedleniu Niemców w 1945 roku cmentarz przystosowano do potrzeb grzebalnych polskiej ludności katolickiej. Obecnie zachował się jeden kamienny nagrobek Hedwig Woithe (+14.02.1924).

Ländlicher Friedhof im Wald

Evangelerischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., außerhalb des Dorfes im Wald auf einem kleinen Hügel gelegen. Auf einem trapezförmigen Grundriss angelegt, ca. 0,80 ha groß, mit sich kreuzenden Lindenalleen in der Achse des Tores und der Kapelle. Nach der Vertreibung der Deutschen im Jahre 1945 wurde der Friedhof an die Bestattungsbedürfnisse der polnischen katholischen Bevölkerung angepasst. Derzeit ist nur Grabstein von Hedwig Woithe (+14.02.1924) erhalten geblieben.

Małomice (*Mallmitz*)

Cmentarz miejski I

Cmentarz ewangelicki z II połowy XIX wieku, usytuowany przy ul. Kościelnej, w sąsiedztwie obecnego kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP. Założony na planie prostokąta o powierzchni około 1,00 ha. Po zakończeniu drugiej wojny światowej został zaadaptowany na potrzeby polskiej ludności katolickiej. Obecnie pojedyncze fragmenty ceglanych i kamiennych obramowań grobowych pojawiają się wśród powojennych grobów.

Stadtfriedhof I

Evangelerischer Friedhof aus der 2. Hälfte des 19. Jh., in der Kościelna-Str., in der Nähe der heutigen Pfarrkirche zur Geburt der Heiligen Jungfrau Maria. Auf einem rechteckigen Grundriss angelegt, etwa 1,00 ha groß. Nach der Beendigung des Zweiten Weltkriegs wurde der Friedhof an die Bedürfnisse der polnischen katholischen Bevölkerung angepasst. Derzeit sind unter den Nachkriegsgräbern hier und da Einzelsegmente der Grabeinfassungen aus Ziegel und Stein zu finden.

Spis treści

Wstęp	5
Gmina Brzeźnica	
Brzeźnica (<i>Briesnitz</i>)	9
Chotków (<i>Hertwigswaldau</i>)	14
Jabłonów (<i>Schönbrunn</i>)	23
Karczówka (<i>Kalkreuth</i>)	25
Marcinów (<i>Merzdorf</i>)	33
Przyłaski (<i>Reinshain</i>)	40
Stanów (<i>Rengersdorf</i>)	51
Wichów (<i>Weichau</i>)	61
Wrzesiny (<i>Wachsdorf</i>)	82
Gmina Gozdnicza	
Gozdnica (<i>Freiwaldau</i>)	87
Gmina Iłowa	
Borowe (<i>Burau</i>)	102
Czerna (<i>Tschirndorf, Hammerfeld</i>)	109
Czyżówek (<i>Gräfl. Zeisau</i>)	113
Iłowa (<i>Halbau</i>)	119
Konin Żagański (<i>Kunau</i>)	128
Szczepanów (<i>Zeipau</i>)	135
Wilkowisko (<i>Wolfsdorf</i>)	141
Żaganiec (<i>Hermsdorf b. Sagan</i>)	146
Gmina Małomice	
Bobrzany (<i>Girbigsdorf</i>)	148
Chichy (<i>Kunzendorf</i>)	151
Chichy (<i>Kunzendorf</i>) - Janowiec (<i>Johnsdorf</i>)	154
Lubiechów (<i>Liebichau</i>)	158
Małomice (<i>Mallmitz</i>)	162
Śliwnik (<i>Schadendorf</i>)	170
Żeliszaw (<i>Silber</i>)	176
Ważniejsza literatura	183

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydaawniczapdn.pl

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydaawnicza